

SELECTED ASPECTS OF THE PSYCHOLOGY OF TRUMPET PLAYING

VYBRANÉ ASPEKTY PSYCHOLÓGIE HRY NA TRÚBKE

Mgr.art. Andrej Sontág, ArtD.

Akadémia umení v Banskej Bystrici, Fakulta múzických umení

ABSTRAKT

The article presents chosen aspects of the psychology of playing the trumpet. Individual aspects contain examples from practice or chosen research results from the field of playing the trumpet. Examples include information about the life experiences of Maurice André. **Key words:** playing the trumpet, methods, experience, self-reflection, patience, determination, motivation, imagination, knowledge.

ABSTRAKT

Článok predkladá vybrané aspekty psychológie hry na trúbke. Jednotlivé aspekty obsahujú príklady z praxe alebo vybrané výsledky výskumu z odboru hry na trúbke. Medzi príkladmi sú aj informácie o životných skúsenostiach Mauricea Andrého.

Kľúčové slová: hra na trúbke, metódy, skúsenosť, sebareflexia, trpezlivosť, cieľavedomosť, motivácia, predstava, poznanie.

ÚVOD

Súčasná situácia na domácej a medzinárodnej hudobnej scéne v rámci uplatnenia absolventov konzervatórií a vysokých škôl je veľmi náročná, konkurencia je veľmi silná. Nároky na profesionálnych hráčov na trúbku sú vysoké. Študenti majú od prvej chvíle štúdia pred sebou obdobie, ktoré by mali efektívne využiť. Ich cieľ je úspešné absolvovanie konkurzu do orchestra, následne bezproblémové zvládanie náročných orchestrálnych partov, vo výnimočných prípadoch sólistická činnosť. Povolanie výkonného umelca predstavuje zaujímavý, pestrý život v prípade, že je postavený na dobrých základoch. V opačnom prípade môže byť problematický. Zvládnutie hry na trúbke patrí medzi najproblematickejšie v porovnaní s ostatnými hudobnými nástrojmi. Problematika spočíva väčšinou vo výdrži, ktorá limituje hráča na danom nástroji. V praxi sa stretávame s dvomi typmi študentov. Poslucháči, ktorí majú veľmi dobré dispozície (svalstvo, postavenie nátrubka na perách, rýchly jazyk atď.) a menej disponovaní študenti, ktorí sa systematicky vypracujú a dosiahnu vytýčený cieľ. Tým prvým stačí kratšia príprava na zvládnutie predurčenej učebnej látky. Dispozície však môžu a väčšinou majú svoje limity. Druhá skupina študentov svojou vytrvalosťou, cieľavedomosťou, poznaním môže predbehnúť disponovanejších študentov a dosiahnuť obdivuhodné výsledky. Okrem každodenného cvičenia na hudobnom nástroji je nutné myslieť aj na mentálne zvládanie

štúdia. Štúdium hry na trúbku zahŕňa množstvo psychologických aspektov, ktorých zvládnutie je nevyhnutné pre ďalší rozvoj.

SKÚSEŇ

Skúseň je podstatná stránka vzťahov človeka k okolitému svetu, ktorá súvisí so spracúvaním dojmov o okolitom svete, alebo získané znalosti, schopnosti a zručnosti technického a metodického charakteru. Skúseň je chápaná ako dianie, priebeh, proces, výsledok a pod. Používa sa v niekoľkých významoch:

- nadobudnutá šikovnosť, získaná dlhodobou praxou (skúsený trúbkar – životná skúseň)
- trvalý výsledok zážitku alebo prežitia, napríklad zažitie určitej udalosti (sólová interpretácia s orchestrom a pod.)
- empiria ako výsledok riadeného a opakovateľného pozorovania (výsledok dlhodobého cvičenia metodiky hry na trúbku)

V súvislosti s hrou na trúbke je veľmi dôležitá vlastná skúseň.

- častá, verejná, sólová interpretácia
- hra v komornom zoskupení
- hra v orchestri
- účasť na odborných workshopoch, masterclassoch a pod.

O skúsenostiach hovoril aj Maurice André¹ pri rozhovore v roku 1978 s francúzskym novinárom Jeanom – Pierreom Mathezom. Rozhovor bol uverejnený v Brass Bulletin č. 24, 25. a 26., medzinárodnom magazíne pre hráčov na plechové nástroje². Na otázku „Akým spôsobom sa adaptuješ na jednotlivé nástroje (trúbka, pikola, kornet) a ako si dokážeš prispôbiť ich osobitné kvality k svojim požiadavkám a k interpretačným požiadavkám, ktoré vyplývajú z jednotlivých skladieb?“ odpovedá: „*nástroj a hráč by mali tvoriť od okamžiku spoločného kontaktu takpovediac jednoliaty celok. Tu však vzniká priestor pre polemiku a môžeme skôr hovoriť o akomsi prirodzenom dare či obrovskom talente. Vezmime si môj príklad: Ak vezmem do ruky pikolu v B ladení, nebudem na nej hrať rovnakým spôsobom ako na trúbke v C ladení. V prípade nasadenia na trúbke v C ladení musím použiť väčší tlak na bránicu a vyfúknuť vzduch viac do stredu, v prípade ak hrám na pikole v B ladení cítim tlak viac na hrudníku. Je potrebné to vyskúšať, aby to človek vedel opísať. Rozdiel je i v samotnom nasadzovaní tónov. V mojom prípade je to tak, že akonáhle chytím ktorýkoľvek nástroj do ruky, automaticky sa mu prispôbim. Nevieť čím to je, či ich veľkosťou, veľkosťou ich nátrubku, či flexibilitou mojich pier, nakoľko na každom z nich je potrebné hrať inak. Máte hráčov, ktorí hrajú napríklad nádherne na trúbke v C ladení, ale na pikole im to celkom škripe a nevedia čo si s ňou počať. Myslím, že je to výsledok akejsi neschopnosti rýchlo sa prispôbiť“.*

SEBAREFLEXIA

Proces, kedy sa človek oddelí od vonkajšieho sveta a obráti sa k vlastným pocitom, myšlienkam, aspiráciám a hodnotám. Sebareflexiu možno označiť za akúsi osobnú analýzu,

¹ Maurice André bol francúzsky trúbkar, sólista a pedagóg, ktorý sa v 20. storočí stal svojou charakteristickou interpretáciou ikonou umenia hry na trúbku.

² <https://www.editions-bim.com/brass-bulletin/brass-bulletin-no-24-1978> [31.08.2022]

ktorá človeku napomáha stať sa takým človekom, akým chce byť. Je kľúčom k sebauvedomeniu. Hra na trúbke si vyžaduje neustále sebauvedomovanie a porozumenie vnútorným pocitom, vnímaní reakcií pri zmenách, vnímanie zmeny ako príležitosti. Napríklad nátlakové cvičenia upevňujú svaly okolo pier. V prípade, že študent cvičenie necvičí správne môže pery a svaly predčasne unaviť. Sebauvedomením si vnútorných pocitov musí zistiť akým spôsobom tieto cvičenia študovať, aby sa neunavil. Jednou z možností je primeraný oddych medzi jednotlivými cvičeniami. Sebareflexia je dôležitá aj v oblasti odhadnutia svojich momentálnych dispozícií a zručností smerom ku výberu skladieb, ktoré ide študent interpretovať. Výhodiskom pre výber nemôže byť len danosť študenta, ktorému sa dobre hrajú vysoké tóny. Je nutné myslieť na dielo komplexne.

Pri sebareflexii si interpret kladie rôzne otázky, ktoré mu pomáhajú analyzovať momentálny stav a situáciu. „Sebareflexia môže prebiehať formou vnútorného dialógu... (interpret) hľadá, čo by mohol vylepšiť, ako by sa mohol rozvíjať ... skúma aj svoje myšlienky v danej situácii, svoje názory a postoje a porovnáva súčasné s minulým. V ideálnom prípade podobné úvahy a „vnútorné dialógy“ vedú naozaj k zvýšeniu kvality ... práce.“ (Strenáčiková, 2018, s. 77)

TRPEZLIVOSŤ

Trpezlivosť je kľúčová vlastnosť na to, aby sa študenti nevzdávali, aj keď sa ich ciele zdajú byť nedosiahnuteľné. Vlastnosť potrebná na dosiahnutie veľkých vecí s pocitom radosti. Súčasný pokrok v umení hry na trúbke priniesol výborné výsledky. Niektorí interpreti sú schopní hrať transkripcie skladieb určených pre husle, fagot alebo violončelo. Niektorí hrajú nad písaným rozsahom nástroja aj o oktávu vyššie. Tento progres však nie je zapríčinený len osobnými dispozíciami, ale hlavne dlhoročnou trpezlivosťou, výsledkom skúmania, nacvičovaním a používaním správnych metodík. Štúdium hry na trúbku predstavuje dlhodobú prípravu. Nedočkavosť sa rýchlo prejaví v pomalom napredovaní. Maurice André, Wynton Marsalis, Alison Balsom a ďalší významní, poprední trúbkari absolvovali dlhé roky štúdia, skúmania a neustálej interpretácie. Boli vo svojom odbore vytrvalí a trpezliví, čo zjavne prinieslo progres a úspech.

CIEĽAVEDOMOSŤ

Cieľavedomá činnosť je činnosť vykonávaná človekom pri pretváraní východísk (vstupných daností) na výstupné danosti (ciele). V súvislosti s hrou na trúbke je nutné si vybrať vhodnú metodiku alebo viacero metodík, ktoré študenta dovedú k vytúženému výsledku. S touto činnosťou je spojená pracovitosť a rešpektovanie predpísaných metodických postupov. Základom pre dosiahnutie uspokojivých výsledkov je stanovenie realistických cieľov. Je dôležité vedieť odhadnúť svoje sily a poznať svoje kvality, ale aj limity. V prípade, že študent neodhadne svoje možnosti, dochádza väčšinou k neúspechu. Ak si dá za cieľ cvičiť na nástroji veľa hodín denne a predtým cvičil veľmi málo, je veľmi pravdepodobné, že sa rýchlo unaví a efekt z cvičenia bude minimálny. Naopak môže dôjsť k dlhodobej, nežiadúcej indispozícii. Riešením je spôsob nacvičovania tzv. krok za krokom, poznanie a poznávanie fyzikálnych vlastností – ovládanie a správne vedenie dychu do nástroja, chvenie a vibrácia pier a pod.

MOTIVÁCIA

Motivácia je akási vnútorná sila, ktorá nás poháňa k určitej činnosti a riadi naše správanie. Môže vychádzať z určitých potrieb, ktoré keď nie sú uspokojené, tak vzniká motivácia ich naplniť. Motiváciou pri štúdiu hry na trúbku musí byť snaha dosiahnuť profesionálnu úroveň v hre na daný hudobný nástroj, krajší tón, artikuláciu, nasadenie, štýlovú interpretáciu, zvládnutie hry na príbuzné nástroje trúbky (krídlovka, pikolo trúbka, C trúbka) atď. Úspešnosť štúdia hry na trúbke si vyžaduje teda vnútornú motiváciu, ktorej zdroje podľa Strenáčikovej prezentujú potreby, záujmy, aspirácie a ideály (Strenáčiková, 2021, s. 94). Z hľadiska prípravy na koncerty, súťaže a vystúpenia zohráva úlohu potreba podať výkon. U interpreta v tomto prípade „prevláda tzv. približovací (approach) motív. Ak pociťuje nádej na úspech, jeho snaha sa znásobí ... dosahuje výborné výkony. Úspechom môže byť lepší výkon v porovnaní s ostatnými ..., ale aj zlepšenie v porovnaní s vlastným predchádzajúcim výkonom.“ Prípadne sa môže chcieť interpret vyhnúť neúspechu, t.j. prevláda uňho „vyhýbací (failure avoidance) motív. Hlavným motivačným činiteľom býva v takomto prípade strach, predovšetkým strach z negatívnych následkov“ (Strenáčiková, 2021, s. 95) Za neúspech možno považovať aj zhoršenie vlastného výkonu v porovnaní s predchádzajúcim.

POZNANIE

„Zvedavosť a túžba po poznaní sú od samého prvopočiatku hnacou silou neustávajúceho ľudského bádania“. – Erich von Däniken.³

Poznanie je nadobudnutie poznatkov. Procesuálnou stránkou poznania je poznávanie. Poznatok je výsledkom poznávacej činnosti. Za posledné storočie dosiahlo poznanie nesmierny pokrok. Tak je to aj v oblasti umenia hry na trúbku. Svoje poznatky, skúsenosti a vedecké výsledky publikovalo množstvo trúbkarov z celého sveta – J. B. Arban, Ch. Colin, B. Knevitt, C. Gordon, J. Stamp, J. Callet, E. Veldkamp, A. Petit, T. Dokšicer, C. Caruso, Walter M. Smith, M. Frenquin, M. Broiles a ďalší. Maurice André na otázku „ Aký si mal pocit, keď si si uvedomil, že máš pre hru na trúbke výnimočný talent? v rozhovore s francúzskym novinárom Jeanom Pierrom Mathezom odpovedal - „Som presvedčený a myslím, že práve toto presvedčenie je mojou prednosťou, že som niečomu podobnému nikdy neuveril. Existuje veľa nadaných ľudí, ktorí sa príliš spoliehajú na svoje schopnosti. Rád by som reagoval na tvrdenie, ktoré som odjakživa počúval z každej strany, ohľadne svojho talentu a nadania. Základný rozdiel medzi nimi a mnou tkvie pravdepodobne v tom, že na sebe v tomto smere pracujem tvrdsie a usilovnejšie ako ktokoľvek iný. Často počujem ako ľudia hovoria: On má talent, on nemusí cvičiť. Toto tvrdenie ale nie je správne. Som presvedčený, že pracujem oveľa viac ako ostatní. Napríklad dnes ráno, skôr ako sme sa stretli, som si už stihol na trúbke odcvičiť tri hodiny a čoskoro si odcvičím ďalšie dve. Nie vždy cvičím tak veľa, ale napriek tomu sa moje pery dotknú nátrubku každý deň. Neustále pracujem na svojich koncertných skladbách až do

³ Erich von Däniken (1935) švajčiarsky spisovateľ, ktorý je známy svojimi prácami o mimozemskom ovplyvňovaní ľudskej kultúry od prehistorických čias.

chvíle, kým sa mi nepodari nájsť riešenie na všetky technické problémy. Od tej chvíle sa už sústredím iba na tvorenie hudby“⁴.

PREDSTAVA

Jedným z najdôležitejších aspektov štúdia hry na trúbke, všeobecne na všetkých hudobných nástrojoch je predstava. Vnem uchovaný v pamäti. Obraz, ktorý vzniká na základe spomínania alebo fungovania predstavivosti. Podľa Arthura Shopenhauera⁵ je predstava jediným predmetom poznania. Zakladá sa na minulom vnímaní. Okrem predmetov je možné si predstaviť aj jav, vôňu, bolesť, nadšenie alebo pohyb. Medzi základné druhy predstáv sa radí pamäťová predstava určitého predmetu alebo javu, ktorý bol vnímaný a v danej chvíli si na neho spomenieme a pripomenie si ho. Zraková predstava má podobu istého obrazu, sluchová istého zvuku. Príkladom môže byť práca s tónom, predstava ako by mal znieť, akú farbu tónu chce študent dosiahnuť. Kvalita tónu je základným stavebným kameňom hry na trúbke. Tóny môžu znieť jasne, ostro, temne, svetle, duto, zamatovo a pod. Farbu tónu je možné dosiahnuť vhodným výberom nástroja, ale hlavne správnou technikou, rezonanciou tela, ktorá je prenášaná do trúbky. Ovládaním tejto techniky študent dosiahne tón, ktorý má v predstave. Neskôr sa s ním stotožní a bude charakterizovať jeho interpretáciu. Predstavu farby tónu nadobudne počúvaním nahrávok a návštevou koncertov. Ďalšou vlastnosťou tónu je jeho výška, intonácia. Hráč na trúbku musí mať jej jasnú predstavu aby mohol presne zaintonovať tón. Riešením môže byť cvičenie jednotlivých tónov pomocou ladičky alebo klavíra vo všetkých dynamikách. Arnold Jacobs⁶ tvrdil, že hráč musí mať jasnú predstavu od najmenších detailov až po kompletný plán svojej práce, jasnú predstavu toho, čo chce dosiahnuť.

ZÁVER

Študenti dnes často tvrdia, že k úspechu sa dá prísť skratkou. Vyberajú si informácie, ktoré sú vytrhnuté z kontextu, správy, ktoré im vyhovujú. Tvrdenia, že istý výborný trúbkar nemusí cvičiť, pretože je mimoriadne talentovaný sú nepravdivé. Študenti hľadajú tzv. špeciálnu tabletku, s pomocou ktorej by boli nadpriemerne disponovaní, technicky zruční a pod. Zázrak sa však nekoná a skôr či neskôr zistia, že iba pracovitosťou môžu dosiahnuť svoje ciele. Virtuálny svet ponúka množstvo informácií, ktoré je možné implementovať do svojej hry iba cvičením na nástroji. V skutočnosti sú všetci úspešní ľudia veľmi pracovití a svojou trpezlivosťou a dlhodobou vytrvalosťou dosiahli pozoruhodné výsledky vo svojej práci. Umenie hry na trúbku predstavuje dlhodobú svedomitú prácu. Obsahuje množstvo oblastí, ktoré musí adept štúdia hry na trúbke zvládnuť. Uvedomenie si základných psychologických aspektov je základom pre dosiahnutie vytýčených cieľov.

⁴ <https://www.editions-bim.com/brass-bulletin/brass-bulletin-no-25-1979> [31.08.2022]

⁵ Arthur Schopenhauer bol nemecký filozof (1788 – 1860), ktorý za podstatu sveta pokladal vôľu.

⁶ Arnold Jacobs (1915 – 1998) americký renomovaný sólista na tubu, pedagóg, autor metodík pre plechové dychové nástroje

BIBLIOGRAFIA

1. Blaho, J. (2017). *Základné aspekty metodiky Arnolda Jacobsa*. [Bakalárska práca]. Banská Bystrica: FMU AU v Banskej Bystrici.
2. *Brass Bulletin – international magazine for brass players*. ISSN – 0303 – 3848 č. 24, 25
3. Koničková, J. (n.d.). *Šťastie v školách: Cieľavedomá a poctivá práca sa nedá ničím nahradiť*. Eduworld.sk. <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/420/stastie-v-skolach-cielavedoma-a-poctiva-praca-sa-neda-nicim-nahradiť> [30.08.2022]
4. Neprašová, D. (n.d.) *Čo je to sebareflexia*. Eduworld.sk. <https://eduworld.sk/cd/dominika-neprasova/6514/co-je-to-sebareflexia> [24.08.2022]
5. Strenáčiková, M. (2021). *50 otázok učiteľov základných umeleckých škôl a konzervatórií*. Košice: Equilibria, s. r. o., 2021. ISBN 978-80-8143-283-5
6. Strenáčiková, M. (2018). *Teoretické východiská učiteľskej praxe pre doplňujúce pedagogické štúdium učiteľov umeleckých predmetov II. diel – Pedagogická diagnostika*. Košice: Equilibria, s. r. o. ISBN 978-80-8206-001-3

Contact

Mgr. art. Andrej Sontág, ArtD.

Akadémia umení v Banskej Bystrici, Fakulta múzických umení

andrej.sontag@aku.sk